

ตำหรับ โขง เวียน นพาดเล็ก

กรมการช่าง
พิมพ์ครั้งที่ ๑๓๐ ฉบับ
ราคา ๑๕ บาท
โรงพิมพ์ ช่าง ชวนันท์

i 28162201

b 22193509

ใบเพิ่มเติม แด่บอก แก้ว ราชาศัพท์

สมุดราชาศัพท์ ที่ พิมพ์ ขึ้น นี้ ข้าพเจ้า ได้ นำ ขึ้น ทูลเกล้าฯ
ถวาย ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน พระบรมราช
กระแส ถึง มุต เหตุ ที่ เกิด มี คำว่า ขึ้น แด่ พระราชทาน พระบรม
ราชวินิจฉัย ใน ถ้อย คำ บาง คำ ดัง ที่ ข้าพเจ้า จะ ได้ คัด มา
พิมพ์ ไว้ กำกับ กับ สมุด ราชาศัพท์ นี้ :-

พระบรมราชกระแส

เรื่องราชาศัพท์นี้ เข้าใจว่ามีผู้ใหญ่ ๆ จดไว้
เช่น อาตักษณ์บ้าง จางวางมหาดเล็กบ้าง แต่ไม่ได้
เคยนำขึ้นกราบบังคมทูลหาหรือว่าจะควรแต่จะจำเป็นๆ อย่างไม่
แต่สักครั้งเดียว จดลงไปนั้น อาไครยคำเพททูลของ
ข้าราชการที่รับแบบเคยใช้กันมาบ้าง ที่ได้เดาเรียนรู้ภาษา
มครบ้าง ที่ดวงใจพลัดแพดถ้อยคำซึ่งเห็นว่าหยาบ
ให้เพราะขึ้นบ้าง ถ้าทูลขึ้นไปโปรดว่าดีก็จดไว้ แต่
โดยมากมักจะเป็นรับสั่งว่า คำนี้ให้เรียกเสีย เช่น นั้น ก็
จดไว้ แล้วเอามาเทียบเคียงกับคำอื่นที่คล้ายคลึง จด

เทียบ คำ ลง ไว้   แล้ว ไม่ได้ เคย กราบ ทอด แด ไม่ได้ ถวาย
 ทอด พระเนตร   คำว่า ที่ จด นั้น ก็ ต่าง ๆ กัน   เพราะเหตุ
 ฉนั้น บาง ที่ ก็ ถูก บาง ที่ ก็ ไม่ ถูก   บาง ที่ ก็ ไม่ได้ เคย เรียก เคย
 จน ไม่ได้ ยืน ตง แด เกิด มา จน แก่   บางที่ ก็ เรียก เสีย อย่าง อื่น
 บาง คำ ทูล ขึ้น ไป ก็ กริ้ว   อย่าง เช่น   ดอก ถัน วิธานี้ คำ หนึ่ง
 แน่ ละ   พระบาท สมเด็จพระจอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว กริ้ว นัก
 เห็น จะ สัก ๓-๔ หน   ว่า เมว มัน เปน เจ้า เปน นาย อะไร จึง
 เรียก นม ไม่ได้   ถึง ที่ เด็ก ๆ   ก็นม ทำไม จึง เรียก ว่า รับพระ
 ราชทาน นม ได้   ทำไม ไม่ เรียก ว่ารับ พระ ราชทาน ถัน   ศัพท์
 ที่ คิด ขึ้น ฉิด เช่น นี้   อย่าง เดียว กับ ช้าง เรียก ว่า สัตว์ โด
 รับ ตั้ง ว่า เปน พวกใจ กระตูก กระตัก คิด   เข้าใจ ว่า เรื่อง ถัน วิธานี้
 นี้ ได้ มี ประการ เหมือน กับ สัตว์ โด   แต่ เปน ประการ เขียน
 กระดาษ บิด เสา ท้อง พระโรง   ท่าน นักจด ทั้งหลาย ไม่ ใคร
 จะ เข้า ไป ถึง   มี แต่มหาดเล็ก หนุ่ม ๆ   จำได้ แล้ว ก็ แล้ว กัน
 ยังมี อีก หลาย คำ ที่ หายไป เสีย แล้ว ก็ มี   คำ ที่ เหลือ อยู่ เช่น
 นี้   เปน คำ ที่ ผู้ พัง มัก เข้าใจ ว่า   เรียก ว่า นม เมว กริ้ว
 ต้อง เรียก ถัน วิธานี้ จึง จะ ถูก   การ ที่ เข้าใจ กดกับ เช่น นี้
 'ไม่รู้ ว่า เปน ด้วย เหตุใด   มี จน ถึง เปน เหตุใหญ่ โด ก็ ได้   เช่น
 กับ กระบี่   มี ผู้ แต่ง หนึ่ง สือ ถวาย   เห็น จะ เปน ฎีกา

เรียกว่า งามี่ ก็ว่า อุดริ รับ ตั้ง ให้ เขียน ประกาศ
 นั้น ๆ ไป มีดีไว้ที่ กำ พวง นำ พระ ที่ นั่ง สุด ไชย สวรรย์ ห้าม
 อย่าให้ เรียก กระบี่ ว่างามี่ ให้เรียก ว่า เยื่อเคย ฤา
 คง เรียก ว่า กระบี่ก็ ตาม ถ้า จะ เปรียบ ตักษณ ที่ เข้าใจ ผิด
 เช่นนี้ คต้าย กับ ๘ กลุ่ม ๖ กลุ่ม ที่ ใช้ กัน อยู่ โดย ชุก ชุม เดียว
 นี้ พัง อย่างไทย ก็ ไม่ เข้าใจ อย่างฝรั่ง ก็ ไม่ เข้าใจ
 แก่เท่าไร ก็ ไม่ หาย

กับ มี พระ ราชกระแด้ บรรารภ ว่า ควร จะ มี ตำรา สอน
 คำ พด ปรดาบ บาท สังขยา เช่น ช้าง ๒ เชือก ม้า ๒ ม้า
 นก ๒ นก นน ยังมี คำ อีก พวกหนึ่ง อย่าง พระ ๒ รูป
 ใช้ว่า องค์ก็ ใช้ แต่ คำ ว่า รูปนี้ จะ เปน คำ กราบ บังคม ทูต หรือ
 ไม่ มี ข้อ ที่ ควร จะ วิวินิจฉัย อยู่ ใน คำนี้ พระ ๒ รูป เพราะ
 ถือว่า ไม่ เปน คน ฤๅษี ๒ คน เกณฑ์ ให้ แก่ เปน คน เพราะ
 นอก พระ พทช ตำธนา ไม่มี อนัตตา คน ๒ คน* แต่ จะ
 เรียกว่า ฤๅษี ๒ คน ไม่ ได้ เพราะ ไม่ ได้ เปน คน จึง ต้อง เรียก
 ว่า คน บาท หดวง ๒ คน ตูพอ จะ ใช้ แต่ ที่ ยอม ให้
 เปน รูป ไปก็ มี เห็น จะ ไม่ ถุก ถ้า เปน ๒ คนที่ จะ ได้
 คำ ที่ เรียก ว่า ตัว ไม่ ใช้ กราบ ทูต ที่ ก็ จะ กัด มา ขึ้น ตัว

* ข้าราชการ ๑๒ นาย

เอา เจ้า แผ่นดิน จึงได้ ไป ออกซื้อ ข้าว เช่น โค ๒ โคน
 กระบือ ๒ กระบือ คำว่า ลูก ก็ถือ ไม่ใช่ ต้องหา อะไรมา
 แทน เช่น ผลไม้ ต้องเป็น ๒ ผล ๓ ผล แต่ถ้ามี ใช้ผลไม้
 แต่รูปร่าง มันกลม ๆ ก็พานจะ ประดักประเดิด เช่น กับ เรียกว่า
 ผลเม็ดป็น เพราะเหตุที่ เหลือจะ อิน เว้นคำว่า กระสุน ขึ้นได้
 นอก จาก มี ผู้ ไต สอน ฉนั้น ไต คำที่ ยัง ต้องใช้ อื่น ๆ
 ซึ่ง จะ นึก ไม่ ออก มี มาก เหลือ เกิน เช่น ขนมหครก
 ๒ ผา เป็ดอก หอย ๔ ผา * ก็เป็น การ ยาก ที่ จะ นึก ให้ เหมาะ
 คำว่า ไบ ก็ ออก จะ ไม่ ใคร ใช้ อีก ทั้ง ไม่ เห็น ว่า หยาบ อย่าง
 ไว นอกจาก ที่ จะ ใช้ ผิด เช่น ผรั่ง เรียก ลูกหมา ๒ ไว แต่
 ก็ ใช้ เหมือน สัตว์ เช่น ขวด ๒ ขวด ชั้น ๒ ชั้น คำเหล่านี้
 ก็ ไม่ ใช้ ราชาศัพท์ แต่กับ คน อื่น ก็ ไม่ เห็น ต้อง พด กัน ฉเพาะ
 กราบ ทอด เปน สำคัญ ถ้า จะ ว่า ไป ต้อง ใช้ มาก กว่า ราชาศ
 ศัพท์ ที่ ใช้ พดง พดาด ก็ มี มาก

---

* รก ๒ คัน, เว็ ๒ ตำ, เกวียน ๒ เต็ม, หนังสือ (เป็นสมุด)
 ๒ เต็ม หนังสือ (เป็นแผ่น) ๒ ฉบับ ดาบ ๒ เต็ม
 ๒ บน ๔ กระบอก

บอกแก้

หมวดว่าง กาย

- หน้า ๒ บรรทัด ๓ “ พระกำโบด กระจุกแก้ม ”
ยก ออก เพราะไม่เคย ไซ้ ไซ้
แต่ใน โคตง นิตราชา คริษ
- หน้า ๒ บรรทัด ๕ “ พระ ทาธกะ เครา ”
ยก ออก เพราะไม่เคย ไซ้ .
- หน้า ๓ บรรทัด ๘ “ พระกับปุระ ช้อ คอก ”
ยก ออก เพราะไม่เคย ไซ้ ทั้ง
คำ รรมตา แด คำ ที่ ตั้ง ไว้.

หมวด เครื่อง ไซ้ สร้อย

- หน้า ๓๓ บรรทัด ๕ “ พระแสง ปนาค กรรไกร ”
ให้ ไซ้ ว่า “ พระแสง กรรไกร ”
- หน้า ๓๓ บรรทัด ๖ “ พระแสง กัดสัง หนบ ”
ยก ออก เพราะไม่เคย ไซ้.
- หน้า ๓๔ บรรทัด ๓๐ “ พระ โก ไต้ยพัตร ผ้าไหม ”
- หน้า ๓๔ บรรทัด ๓๓ “ พระ กับปลา ลักพัตร ผ้า ค้าย ”
- หน้า ๓๔ บรรทัด ๓๒ “ พระอหุม พร พัตร ผ้าโย มะเตอ ”
ยก ออก ทั้ง ๓ คำ ผ้า เหต่า นี้ เขา
เรียก ตาม ชื่อ เมือง เขา ไม่ได้ เรียก ตาม

วัตถุ ที่ เอา มา ทำ อย่าง เช่น
 โกลิยพัตร ไม่ได้ แปล ว่า โหม.
 โหม เกิด มี อยู่ ที่ โกลิยราชู ผ้า ที่
 ทอ ด้วย โหม จึง เรียกว่า ผ้า โกลิย
 พัตร เขา พุด สำหรับ ประเทศ อินเดีย คง
 ได้ ความ ว่า ผ้า ด้าย ผ้า เบ็ดอกไม้
 ผ้า เยื่อไม้ ผ้า โหม.

หมวด สัตว์ แล เบ็ด เติล็ด

หน้า ๑๖ บรรทัด ๑๒ “ ปลา แห่ง สด ปลา ช้อน ”
 แก่ เป็น ปลา ช้อน ให้ เรียก “ ปลา
 หาง ” เมื่อ สด เรียก ปลา หาง สด
 เมื่อ แห่ง เรียก ปลา หาง แห่ง.

หน้า ๑๗ บรรทัด ๕ “ ผัก บับผาสะ ผัก ปลอดภัย ” ยก ออก
 เพราะ ไม่ หยาบ.

หน้า ๑๘ บรรทัด ๑๑ “ ผล มุด ตะมั่ง ลูก ตึง ปลิง ”
 ให้ เรียก “ ผล ตึง ปลิง ” เพราะ
 ไม่ หยาบ เรียก ผล มุด ตะมั่ง กลับ
 หยาบ ไป เตี้ย อีก.

- หน้า ๑๘ บรรทัด ๓ “ขนมดอกเห็ดเล็ก” ขนมขี้หนู”
ให้เรียก “ขนมทราย” (อย่างชาว
เพชรบุรีเขาเรียก) กับเติม
ขนมได้ ได้ ให้เรียก ขนมสุดได้
กระบี่ ให้เรียก เชื้อเคย
- หน้า ๑๘ บรรทัด ๓ “ต้นปาริชาติ” ต้นทองเหลือง
ต้นทองกวาว” ยกออก เพราะเรียก
ทองเหลือง ทองกวาว ไม่หยาบ
- หน้า ๑๘ บรรทัด ๑๕ “ดอกถั้วถั่ว ถอกนมแมว” ยกออก
คงเรียก “ดอกนมแมว” เพราะไม่หยาบ
- หมวดอาการ ต่าง ๆ
- หน้า ๒๓ บรรทัด ๘ “พระกาสะดักโท” เตี้ยงไอ” ยกออก
- หน้า ๒๓ บรรทัด ๘ “พระมีนาสะจาม” ให้เรียก
“ทรงจาม”
- หน้า ๒๓ บรรทัด ๑๐ “พระขี้ปะดักโท” เตี้ยง กระแอม”
ยกออก
- หน้า ๒๓ บรรทัด ๑๑ “ทรงพระอุเทกะ ทรงพระอุเหตุ เรอ”
ยกออก

หน้า ๒๕ บรรทัด ๔ “สัตว์รคคต ตาย” ใช้สำหรับ พระ
เจ้าแผ่นดิน พระมเหสี พระราชชนนี
สมเด็จพระพุทธรเจ้า สมเด็จพระ
อนุชาธิราช.

หน้า ๒๕ บรรทัด ๖ “ทวงคต ตาย”
ใช้สำหรับ กรมพระราชวังหลัง เจ้า
ครองเมือง ที่เนื่องในพระราชวงษ์
เช่น พระราเมศวร พระอินทราชา
พระมหาธรรมราชา วังหน้า เคย
ใช้แต่กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ
สัตว์รคคตโดย แต่โบราณ ใช้
สำหรับ ยักใช้ ให้เดวกว่าสัตว์รคคต
แต่เดี๋ยวนี้เลิกไม่ใช้.

วันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒
เจ้าหมื่นศรี.

รับ พระบรมราชกระแส

คำนำ

ความ ประสงค์ ที่ พิมพ์สมุด "ราชาศัพท์" ๕๕
น ชน

(๑) เพื่อ รวบรวม ถ้อยคำ ที่ เคยใช้ เป็น คำราชาศัพท์ มา แต่ก่อน
 ไว้ ใน ที่ นี้ หนึ่ง ถ้อยคำ ที่ เติมนั้นใหม่ มี แต่ เด็ด น้อย ก็ เป็น
 แต่ คำ ที่ ใช้ กัน อยู่ เสมอ ๆ แล้ว เป็น แต่ ยัง ไม่ได้ จัด ลง ใน
 สมุด ราชาศัพท์ ของ เก่า เท่า นั้น จะ นับ ว่า เป็น สมุด ศัพท์
 ราชาการ อัน บริบูรณ์ ไม่ได้ แต่ (๒) เพื่อ เป็น สมุด
 คู่มือ ของ อาจารย์ ที่จะ อธิบาย คำ นั้น ๆ แก่ นักเรียน ว่า มี ที่ ใช้
 อย่างไร ไม่ ต้อง นึก จด ขึ้น สำหรับ สอน ใหม่ เสมอ ๆ ไป
 แต่ เพื่อให้ เป็น สมุด เครื่อง จำ ย่อ ๆ ของ นักเรียน (เช่น โนตบุค)
 ไม่นับ ว่า เป็น ตำรา สำ เร็จ ที่ ผู้ใด อ่าน ก็ เข้าใจ ที่ ใช้ ได้ หมด
 นอกจาก ผู้ ที่ เคย ร่ำ เรียน แต่ เคย ใช้ อยู่ แล้ว
 ผู้ ที่ ได้ ช่วย ใน การ ที่ ได้ พิมพ์ สมุด นี้ ขึ้น คือ ขุน บัญญู ฤๅ
 วรบาท เป็น ผู้ รวบรวม คำ หาดวง บรร โณ จา ทวี จิตร
 เป็น ผู้ ทำ อักษร วรรณ กรม นาย อ่อน เป็น ผู้ ตรวจ ทาน
 กับ พระ เจ้า น้อย ยา เรอ กรม ขุน สัม มต อมร พันธุ์ ได้
 ประทาน โอกาส ให้ ทูล ถาม ข้อ คำ ที่ ส่ง ได้ ยศ ทิ ก ฐิต อยู่ เสมอ
 โรงเรียน มหาตม เด็ก

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒
 เจ้าหมื่นศรี.

ราชาศัพท์
หมวด ร่าง กาย

พระเจ้า	หัว (เฉพาะพระเจ้าแผ่นดิน)
พระเคี้ยว	หัว
พระเกษา, พระเกษ, พระศก.	ผม
ไร พระเกษา	ไร ผม
พระโมตี่, พระเมาดี่.	จุก
พระจุไร	ไร จุก
พระ นาดต	หน้าผาก
พระ ขนง, พระภมู.	คิ้ว
พระ อุณาโลม	ขน หว่าง คิ้ว
พระเนตร, พระไวยนระ, พระจักษุ.	ดวง ตา
ขอบ พระเนตร	ขอบ ตา
หลัง พระเนตร	หลัง ตา
พระนาถ่า, พระนาถีก.	จมูก

ห้อง พระ นาถิก	ห้อง จมูก
พระปราง	แก้ม
พระ กำโบด	กระพุ้ง แก้ม
พระมัตต	หนวด
พระ ทาริกะ	เครา
พระ โอมฐ์	ปาก
พระ ทนต์	ฟัน
ไวร พระ ทนต์	ไรฟัน
พระ ทาณะ	เขี้ยว
พระ ชิวหา	ลิ้น
มุด พระ ชิวหา	คั่นลิ้น (ลิ้นไก่)
พระ หนุ	คาง
คั่น พระ หนุ	ขา ก้นไกร
พระ กรวรรณ	หู
พระ โสตร์, ห้อง พระ กรวรรณ	ห้อง หู
พระ ภาคร์	ดวง หน้า
พระ ศอ	คอ
พระ รากขวน	ไหปลาร้า

พระอินชฌา	บ้ำ
พระอินชฌกุก	จรงอย บ้ำ
พระพาหา, พระพาหุ.	แขน (มีเขตร แบ่ง ตั้ง แต่ ต้นแขนลงไป ถึง ข้อ ศอก)
พระกร	ปลายแขน (มีเขตร แบ่ง ตั้ง แต่ ศอก ลง ไป ถึง ข้อ มือ)
พระกำ ปุระ	ข้อ ศอก
ข้อ พระกร, ข้อ พระหัตถ์.	ข้อ มือ
พระหัตถ์	มือ
ฝ่า พระหัตถ์	ฝ่า มือ
พระองค์	นิ้ว มือ
พระองค์ชู	หัว แม่ มือ
พระตขัน	นิ้ว
พระ มัชฌิมา	นิ้ว ถดาง
พระ อนา มิกา	นิ้ว นาง
พระ กนิษฐา	นิ้ว ก้อย

พระ นขา

เด็บ

พระ อูระ, พระทรวง,

อก

พระถัน, พระเต้า,

นม

พระ กัจฉะ, ห่อวง พระ พานา

รัก แว

พระอุทร

ท้อง (มี ท้อง มีครรภ์)

หรือ ทรวงพระครรภ์)

พระ นากี้

ตูด

พระ กฤษณีย์, บั้น พระองค์-

เขว

พระ ปรัค

สี่ ข้าง

พระภุชฌงค์, พระ ขนอง-

หลัง

พระ โสณี่

ตะโพก

พระ ที่ นิ่ง

ที่นั่งทับ

พระคุษสถาน

องค์ ที่ ตับ

พระ อัมตะ

ตุ๊ก คัมตะ

พระ บังคนหนัก

อุจจาระ

พระบั้งคน เบบ

บั้งดาว

พระอรุ

คัน ชา

พระเพดา

ชา, คัก

พระธานี

เจ้า

พระซัง

แซ้ง

หลัง พระซัง

น้อง

พระโคปะกะ

คา คุ่ม

พระบาท

เท้า

ขี้ พระบาท

ขี้เท้า

หลัง พระบาท

หลัง เท้า

ฝ่า พระบาท

ฝ่าเท้า

พระปราชณี

ข้น เท้า

พระดี

ผิด หนึ่ง

พระ ฉายา

เงา

พระโตมา

จน

พระราชี่

ผิด หน้า

พระ มังษา

แซ้

พระ อด่า

ตี๋

พระบีตะกะ	ไฝ, ไร่แมลงวัน.
พระหทัย, พระกมด	หัวใจ
พระบีตะกะ	คี้
พระบัวผัดะ	ปอด
พระเซตะ	น้ำตาย
พระเด่มหะ	เด่งต
น้ำพระเนตร, พระธัตถ์	น้ำตา
มุดพระนาสิก	น้ำมูก
พระเตโท	เหงื่อ
พระเมโท	ไค
พระบุพโพ	หนอง
พระโลหิต	เลือด
พระสุตป	เลือด (หญิงมีตุ)
พระอัมวิ	กระดูก
พระอังการ	เท้ากระดูก

หมวด ขัตติย ตระกูล

๑. บู่ทวด, ตาทวด (พ่อ ของ บู่, พ่อ ของ ตา) พระเปตามไหยิกา
(แต่ มัก ใช้ รวม เป็น “พระ
ไปยิกา” ทั้ง บู่ทวด
แ ต่ ตา ทวด)

๒. ย่าทวด, ยายทวด (แม่ ของ บู่, แม่ ของ ตา) พระเปตามไหยิกา
(แต่ มัก ใช้ รวม เป็น “พระ
ไปยิกา” ทั้ง ย่าทวด
แ ต่ ยาย ทวด)

๓. บู่ทวด, ตาทวด (พ่อ ของ ย่า, พ่อ ของ ยาย) พระมาตามไหยิกา
(แต่ มัก ใช้ รวม เป็น “พระ
ไปยิกา” ทั้ง บู่ทวด แล
ตาทวด)

๔. ย่าทวด, ยายทวด (แม่ ของ ย่า, แม่ ของ ยาย) พระมาตามไหยิกา
(แต่ มัก ใช้ รวม เป็น “พระ
ไปยิกา” ทั้ง ย่า ทวด
แ ต่ ยาย ทวด)

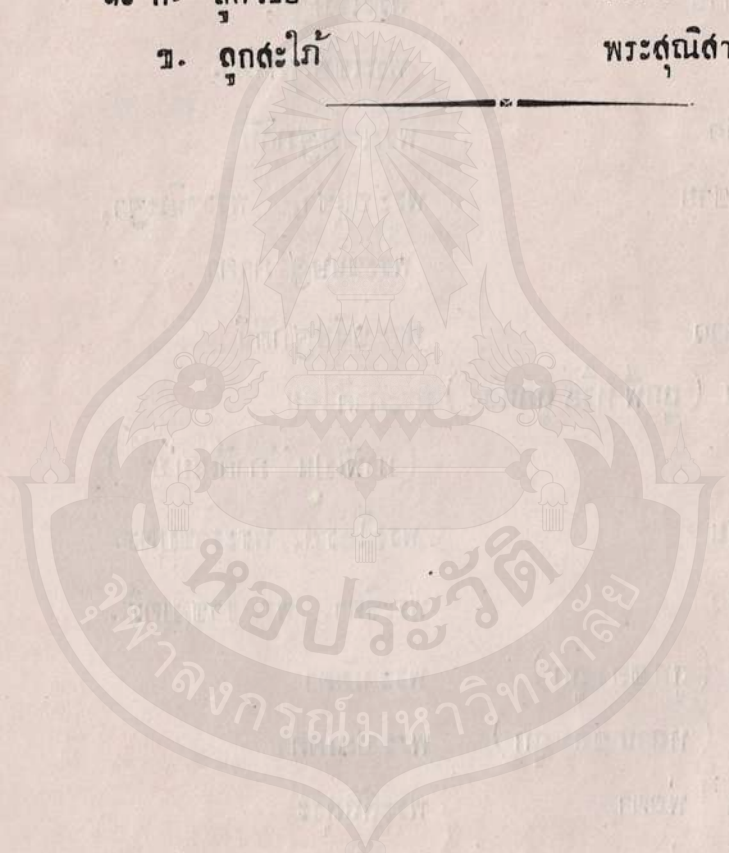
๕. บู่, ตา (พ่อ ของ พ่อ, พ่อ ของ แม่) พระโอยิกา

- ข. ข้า, ขาน (แม่ของพ่อ, แม่ของแม่) พระไอยิกา, พระไอยกี
- ๓ ก. ลูก (พี่ชายของพ่อ) พระบิณฑุตา
(บาปเป็น "บิณฑุโต")
- ข. ข้า (พี่สาวของพ่อ) พระบิณฑุตา
(บาปเป็น "บิณฑุธานี")
- ค. ลูก (พี่ชายของแม่) พระนาคุตตา
(บาปเป็น "นาคุตโต")
- ฆ. ข้า (พี่สาวของแม่) พระนาคุตตา
(บาปเป็น "นาคุตธานี")
- ง. พ่อ พระชนก, พระบิดา,
พระบิดา.
- จ. แม่ พระชนนี, พระมารดา,
พระมารดา.
- ฉ. อาจ (น้องชายของพ่อ) พระอาจ
(บาปเป็น "บิณฑุโต")
- ช. อาจ (น้องสาวของพ่อ) พระบิณฑุตา
- ฌ. ข้า (น้องชายของแม่) พระนาคุตตา
(บาปเป็น "นาคุตโต")

๓. น้า (น้องสาวของแม่) พระมาตุจฉา
- ๔ ก. พี่ชาย พระเชษฐา,
พระเชษฐภคินี
- ข. พี่สาว พระเชษฐภคินี
- ค. น้องชาย พระอนุชา, พระขนิษฐา,
พระขนิษฐภคินี
- ด. น้องสาว พระขนิษฐภคินี
- ๕ ก. หลาน (ลูกพี่หรือลูกน้อง) พระภาคิไนย
(บางทีแปลว่า "ภาคิเนย")
- ข. ลูกชาย พระโอรส, พระราชบุตร.
- ค. ลูกสาว พระธิดา, พระราชบุตรี.
- ๖ หลาน (ลูกของลูก) พระนัดดา
- ๗ หลาน (หลานของลูก) พระปนัดดา
- ๘ ก. พ่อผัว, พ่อตา พระสัสสุ
- ข. แม่ผัว, แม่ยาย พระสัสสุ
- ๙ ก. ผัว พระสามี, พระภักดา

- ๑. เมีย พระมเหสี, พระชายา
  - ๓๐ ก. ถูก เขย พระ ขามาตา
  - ๑. ถูก สระไก่ พระศุนิศา
-

หมวด เครื่อง ภาชนะ ใช้ ครัว และ เครื่อง ประดับ
และ เครื่อง แต่ง ต่าง ๆ

พระ ตู้พระนคร	กระโถน เด็ก
พระ ตู้พระนารายณ์	กระโถนใหญ่
บัวน พระโอบขลุ	กระโถน (สำหรับเจ้านาย)
พระตู้พระนารายณ์	โต๊ะ (สำหรับกับเข้านอง กิน)
พาน พระศรี	พาน หมา
พาน หมา เสวย	พานหมา (เจ้านาย)
หีบ พระศรี, พระถ่อม	หีบ หมา
หีบ หมา เสวย	หีบหมา(เจ้านาย)
พระรัตนกรนิษฐ์	คตบ เพ็ชร
ถาด พระตู้ซารค์	ถาด น้ำ ร้อน
พระมั่งดี	จอหมา
พระตะพาน	หม้อ น้ำ
พระเต้า	หม้อ น้ำ
พระเต้า ทักษิ โนนทก	หม้อ น้ำ ครัว
พระเต้า, พระตู้วรรณภิงคาร. คน โท น้ำ	
พระศรี	หมา

พระตุษยราช	หน้า กิน
พระตุษยราช	หน้า ชา
เครื่อง	ของ กิน
เครื่อง คาว	กับ เข้า
พระกระยาเสวีย	เข้า
พระโสดก	ยา แก้ว โรค
พระโสดก ประจุ	ยา ถ้าย
พระโสดก เต็น	ยา สบ
พระโสดก มวน	บุหรี (เช่น บุหรีใบ ของอ่อน)
หน้าฉันท	เหต่า
ฉดของ พระเนตร	แว่น ตา
ฉดของ พระองค์	หู
ฉดของ พระหัตถ์	ข้อ
ฉดของ พระหัตถ์ ซ้อม	ซ้อม
ฉดของ พระหัตถ์ ตะเกียบ	ตะเกียบ
ฉดของ พระบาท	รองเท้า
รอง พระบาท	รองเท้า (เจ้านาย)

ฤๅ พระบาท	ฤๅ เท้า
ฉลองไต, นารายณ์ ทัตถ์	ไม้ เกา หลั่ง
พระแสง กระบี่	กระบี่
พระแสง กระบี่บิต	มีด หมากร, มีด โคน
พระแสง ปะนาค	กัน ไกร
พระแสง กัดสะ	แหวน
ขาร พระกร	ไม้เท้า, ไม้ วา
พระราชฉัญจกร	ตรา
พระฉาย	กระจก ล่อง
พระต่าง	หวิ (พระต่างเส่นียค หวิ เส่นียค พระ ต่างวง เค็อน หวิวง เค็อน)
พระศุกนซ์, พระตำอาง	เค็อง หอม
พระแท่น	เค็ยง
พระแท่น บรรทม	เค็ยง นอน
พระราชอาคัน	ที่ ตำหรับ นัง
พระมรรจฐรณ	เค็อง ตาค (ค็อ ที่นอน)

พระที	ทีนอน (เจ้านาย)
พระ เชนย	หมอน หนุน
พระชนน	หมอน อิง
พระ ยี่ ี่	ทีนอน
พระตุ้ตร, พระวิตุ้ตร	มุ้ง
พระ วิตุ้ตร, พระ ตุ้ตร	ม่าน
พระ อังวัง, พระ อู่	เป็ด
พระ ฤษา	ผ้า หนุน
พระ ่นับเพดา	กาง เกง
พระ โกไดยพัค	ผ้าไหม
พระกัมปา ตักพัค	ผ้า ค้าย
พระ อุกุมพรพัค	ผ้า โยมะเคือ
พระวักกัมพ	ผ้า ด้่าน แดง
พระกัมพ	ผ้า ด้่าน
ทรง ด้พัค	ผ้า ห่ม (ขรรคมดา)
คตุม บรรชม	ผ้าห่ม นอน
ชัย พระองค	ผ้า เช็ด คิ้ว
ชัย พระศักค	ผ้า เช็ด หน้า

พระภษา ชุมสังว

ผ้า ฮาม

ทอง พระกร

กำไล มือ

ทอง พระบาท

กำไล เท้า

พระจ๋ามรงค์

แหวน

พระเกยว

สร้อย อ่อน

รัต พระองค์

เงิน รัต

พระเวฐิตะ

ผ้าโพก

พระมาดา

หมวก

พระจุรามณ

ม้าน

พระอนหัด

กรอน หน้า

พระกณทล

คัม หู

พระกรรเจษก

จอน หู

หมวดสัตว์ และ เบ็ดเตล็ด

สุกร	หมู
สุนัข	หมา
วิลดา	แมว
กระบือ	ควาย
โค	วัว
ช้าง นรการ	ช้าง ดีดอ (ช้างพลายที่ไม่มีงา)
ช้าง แม่ หนัก	ช้าง แม่ แปรก
จิตรจุก	เต่า
ขัตตุก	ปลิง
ปลา แห่ง ตัด	ปลา ช้อน
ปลา ไบไม้	ปลา สลัด
ปลายาว	ปลาไหล
ปลามัจฉะ	ปลาร้า
ปลา ตัน สุนัข	ปลา ตัน หมา
ผล	ลูก (ใช้เรียก ลูกไม้ ทั้งปวง)

ผล อุดิ

กด้วย เป็ดอก บาง, กด้วย กระจ

กด้วยด้น

พักเหต็อง

ผัก บับผาดะ

ผัก ตำมหาว

ผัก ทอด ยอด

ผัก วั นอน

ผัก ใ้, ผัก ใ้

ผัก นางริน

ผล มตตะม้ง

ผล นางนุน

มะเขือเภา

ถั่ว เพาะ

ดอกเหต็ก

เหต็ ปรตวก

แตงโม

กด้วยใ้

กด้วย กู

พักทอง

ผัก ปอด

ผัก ตบ

ผัก บุง

ผัก กระจเดด

ผัก ปตวก

ผัก อีริน

ตก คลิ่ง ปดิ่ง

ตก อุ่นน

มะเขือ กระจหำพะ

ถั่ว งอก

ดอก คี เหต็ก

(ตดคีออก เตี้ย)

เหต็ โคน

ขนม ดอก เห็ดถุก	ขนม ช้ หนู
ต้น หนาม รอบ ช้อ	ต้น พุง ดอ
ต้น ปาริชาติ	ต้น ทองเหลือง, ต้น ทองกวาว
ต้น อเนกคุณ	ต้น คำแย
เถา ศรีษะ ฉานร	เถา หัวตึง
เถา กระพัง โหม	เถา คุดหม คุดหมา
เถา มัย	เถา หมา มัย
	(ถดหมา ออก เตี้ย)
ผด มดกา	ตูก คีคา
ฟอง	ไข่ (บรดาไข่ ตีตัว ค่าง ๆ)
ดอก ขจร	ดอก สัตติ
ดอก ช่อน ถดิน	ดอก ช่อน ฐ
ดอก มณฑาขาว	ดอก ยี่หุบ
ดอก ถัน วิดา	ดอก นม แมว
ถันทม	ดอก ถัน ทม
	(ถด ดอก ออก เตี้ย)
นางเต็ง	ช้ เต็ง

บางชี้โพ้น

บางชี้หน

บาง นางรำ

บาง อีรำ

ของ ผึ้ง แตด

ของ ตาก แตด

โรคกตาก

คักตาก

(ถด คำคี่

โรค เกต้อน

คักเกต้อน

ออกเดี่ยวเต็ม

โรค เวื่อน

คักเวื่อน

คำโรคแทน)

ไต่ทะ, ไต่ทะ

บวม

วาโย, วาตา

ตม (เช่น คำว่า "ประชวร
พระวาโย" ๖) เจ็บเป็นตม

เป็นคั้น)

พระยอศ

ผี (เช่น คำว่า "ประชวร
พระยอศเจ็บเป็นผี"
๗)

เป็นคั้น)

หมอบ ผดุงครวรก

หมอบตาเย

ตี ครัง

ตีหน

เจ็ด ประการ

เจ็ดอย่าง

กึ่ง คำถึง

ตอง บาท

ตอง พัน แปร ร้อย เส้น

เจ็ดโยชน์

ดัด
ดัด

อก ดูก

ประสูติ

คตอด บุตร

ข้าง ๒ เชือก, ม้า ๒ ม้า

มุดดิน

แปดตัวหรือแปดต้น

ออก ดูก

(สำหรับ ดัด ทั่วปวง)

ออก ดูก

(สำหรับ เจ้านาย)

ออก ดูก

(สำหรับ คน ต่ำมัญ)

ข้าง ๒ ตัว, ม้า ๒ ตัว

(ถึง ดัด อื่น ๆ ก็

ไม่ควรพูด ว่าตัว

ควร ใช้ ออก ชื่อ ช้า

เช่น ม้า ๒ ม้า)

คิติน

หมวด อากาโร ต่าง ๆ

พระบรมราชโองการ	คำ ตั้ง (พระเจ้าแผ่นดิน)
พระบรมราชาอาวาส	คำ ถอน (พระเจ้าแผ่นดิน)
พระราชดำรัส, พระราชกระแส	คำ พุด (พระเจ้าแผ่นดิน)
พระราชปฏิสันถาร	ทักทายปราโมทย์ (พระเจ้าแผ่นดิน)
รับ ตั้ง	คำ พุด (เจ้านาย)
พระราชนิพนธ์	แต่ง หนังสือ (พระเจ้าแผ่นดิน)
ทรงนิพนธ์	แต่ง หนังสือ (เจ้านาย)
พระราชหัตถเลขา	จดหมาย (พระเจ้าแผ่นดิน)
ถวายพระหัตถ์	จดหมาย (เจ้านาย)
พระราชโทงเลขา	โทงเลขา (พระเจ้าแผ่นดิน)
พระโทงเลขา	โทงเลขา (เจ้านาย)
พระราชทาน	ให้ (พระเจ้าแผ่นดิน)
ประทาน	ให้ (เจ้านาย)
ทรง พระราชดำริห์	คิด (พระเจ้าแผ่นดิน)
ทรง พระดำริห์	คิด (เจ้านาย)
พระ ราชเต้าฉนี้	คำ ตั้ง (พระอรรคมเหษี)

พระราชดำเนิน

เดิน (พระเจ้าแผ่นดิน)

(แต่ใช้แทนคำว่า 'ไป' เช่นเดินตั้ง

พระราชดำเนิน ด้วยกระบวนรถ

กระบวนเรือ ทางชลมารคดลดถมารค

เป่น คั้น เดินตั้ง พระราชดำเนิน

ที่ มีทางลาดพรม ลาดผ้า เรียก

เดินตั้ง พระราชดำเนิน โดย ทาง

ลาด พระบาท)

ทรง พระดำเนิน

เดิน (เจ้านาย)

พระราชาประชา

คำถาม (พระเจ้าแผ่นดิน)

พระบรมราชวินิจฉัย

ตัดสิน (พระเจ้าแผ่นดิน)

พระวินิจฉัย

ตัดสิน (เจ้านาย)

พระราชปฏิบัติ

คำแก้ตัวของเช่น เรียนกระแด้พระราช

ปฏิบัติ

มี พระราชหฤทัย ระฤกถึง

คิด ถึง (พระเจ้าแผ่นดิน)

ทรง พระพิโรธ, กริ้ว

โกรธ

ทรง พระสรวล

หัวเราะ

ทรง พระกรรแด้ง

ร้องไห้

ทรง พระอักษร

อ่านหนังสือ

ทรง พระ อักษร	เขียน หนังสือ
ทรง เฒ่าเรียน, ทรง คึกษา.	เรียน
ทรง พระ ดุ้บีน	ฝัน
ทรง พระ ประชวร	เจ็บ (พระเจ้าแผ่นดิน)
ประชวร	เจ็บ (เจ้านาย)
ทรง พระ อาเจียน	รอก
ทรง พระ กระทบ, ทรง พระ กัดะ	ไข
พระ กัดะ สักโท	เลี้ยงไข
พระ บีณาดะ	จาม
พระ ขี้ปปลัดโท	เลี้ยง กระแอม
ทรง พระ อุเทกะ, ทรง พระ อุเทศ	เรอ
ทรง พระ สักนธ, ทรง พระ ดำอรง	ทา เครื่อง หอม
ทรง เครื่องใหญ่	ตัดผม (พระเจ้าแผ่นดิน)
ทรง เครื่อง	ตัดผม (เจ้านาย)
ทรง เครื่อง	แต่ง ศิว (พระเจ้าแผ่นดิน)
แต่ง พระองค์	แต่ง ศิว (เจ้านาย)
ทรง ข้าง	ชี้ ข้าง
ทรง ม้า	ชี้ ม้า
ทรง รถ	ชี้ รถ

ทรง เหว	ชี้ เหว
เด็จ	ไป
เด็จ พระราชดำเนิน	ไป (พระเจ้าแผ่นดิน)
ประทับ	นั่ง
เด็จ ประพาศ	ไป เทียว
เด็จ เข้า ที่ พระบรรทม	ไป นอน (พระเจ้าแผ่นดิน)
ตรง พระ กระจ่างน่าน	ตรง ณ ใน พิธี
	(พระเจ้าแผ่นดิน)
ตรง พระภักตร์	ตรง หน้า
ตรง หน้า (ตรง หน้า ใน พิธี เรียก	ฮาบ หน้า
ตรง มุขามิเค็ก)	
ด้วย	กิน
เทียบ เหว	ชิม เหว ของ กิน
	(พระเจ้าแผ่นดิน)
คง เหว	คง ของ กิน
ลาด พระ ที่	ป ที่นอน
ชำระพระหัตถ์	ล้าง มือ

ข้าราชการบาท	ล้างเท้า
โสดกัณฑ์, ศกกัณฑ์	ตัดจุก
เกษากัณฑ์	ตัดจุก (หม่อมเจ้า)
ด้วรรคศศ	ตาย (พระเจ้าแผ่นดิน พระราชวงษ์ชั้นสูง)
ทวงศศ	ตาย (วังหน้าและพระ ราชวงษ์ชั้นสูง)
ดินพระชนม์	ตาย (เจ้านายสามัญแต่ สมเด็จพระสังฆราช)
ตั้งชั้พิทักษ์ไชย. ตั้งชั้พิทักษ์ไชย	ตาย (หม่อมเจ้า)
ตั้ง แก่พิราไธย	ตาย (เจ้าประเทศราช สมเด็จพระเจ้าพระยา แต่เจ้าคุณราชินิกุล)
ตั้ง แก่อดัญญุกรรม	ตาย (เจ้าพระยา)
ตั้ง แก่อนิจกรรม	ตาย (พระยา)
ตั้ง แก่กรรม	ตาย (หม่อมราชวงษ์แต่ ขุนนางตั้งแต่พระตง)

ตาย

ถึง

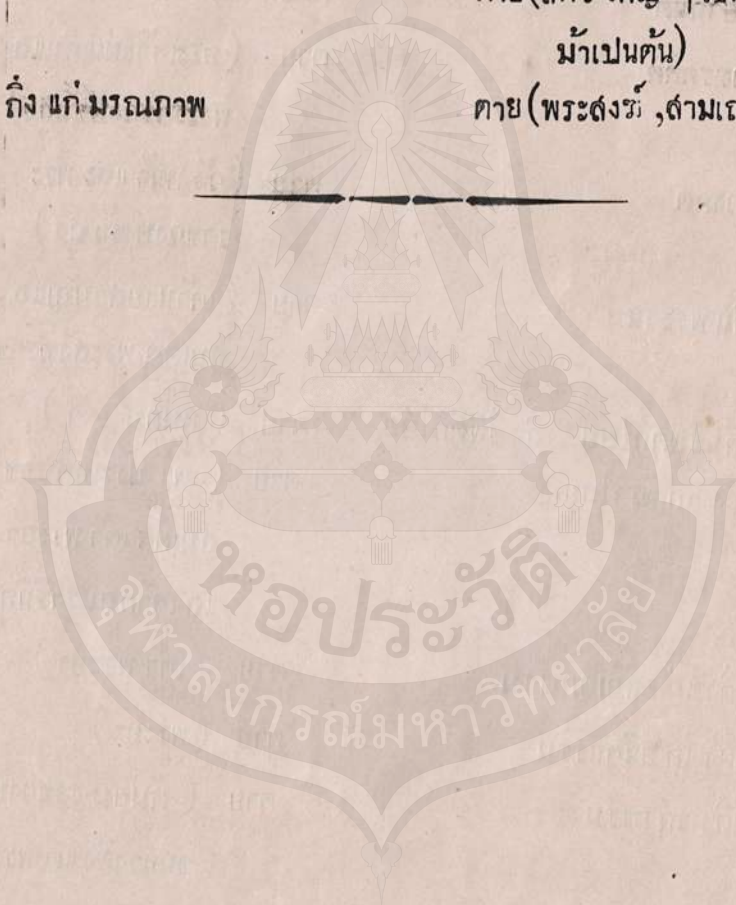
ถึง แก้วมรณภาพ

มาถึง พดเวื่อน)

ตาย (โพธิ์)

ตาย(สัตว์ใหญ่ ๆ เช่นช้าง
ม้า เป็นต้น)

ตาย(พระสงฆ์ , สามเณร)

ราชาศัพท์ ตามลำดับ อักษร

หมวด (ก)

กรอบ หน้า	พระ อุณหิศ
กด้วย กุ	กด้วย ดั้น
กด้วยไซ้	กด้วยเปิดอกบาง กด้วยกระ
กระจก ส่อง	พระฉาย
กระตูก	พระอัยยิ
กระโถน (สำหรับเจ้านาย)	บัวน พระโอรุ
กระโถนใหญ่	พระ สุปรรณราช
กระโถน เต็ก	พระ สุปรรณศรี
กระบี่	พระแสง กระบี่
กระพุง แก้ม	พระ กำโบด
กันไกร	พระแสง ฝะนาค
กับ เจ้า	เครื่อง คาง
กางเกง	พระ ดันับ เพลา
กิน	เสวย
แก้ม	พระปราง
โกธร	ทรง พระพิโรธ, กริ้ว

กำไต้เท้า   ทอง พระบาท
 กำไต้มือ   ทอง พระกร

หมวด (ข)

ขน	พระโตมา
ขนม คี หน	ขนม ดอกเหล็ก
ขน หว่าง คว	พระธนาโถม
ของ กิน	เครื่อง
ของ คากแคด	ของ ผัง แดด
ขอบตา	ขอบ พระเนตร
ข้อ เท้า	ข้อ พระบาท
ข้อ มือ	ข้อ พระกร, ข้อ พระหัตถ์
ข้อ คอ	พระ กำปประ
ขา	พระเพลา
ขา กั้นไกร	ต้น พระ หนุ
ขี้ข้าง	ทรง ข้าง
ขี้ม้า	ทรง ม้า
ขี้รถ	ทรง รถ

ชี่ เรือ ทรวง เรือ

เซ็ม ชัด วัดพระองค์

แซ้ง พระซงฆ์

ไซ้ (บรรดาไซ้ศักดิ์ต่าง ๆ) ฟอง

ไซ้แมลงวัน พระบีตะกะ

เข้า พระชานู

เข้า พระกระยาเด๋วย

ไซ้เขยว พระท่าฉะ

หมวด (ค)

คอ พระค้อ

คนโทน้ำ พระเต้า, พระสุวรรณภิงคาร

คาง พระหนู

ควาย กระบือ

คึด (พระเจ้าแผ่นดิน) ทรวง พระราชดำริห์

คึด (เจ้า นาย) ทรวง พระดำริห์

คึดถึง (พระเจ้าแผ่นดิน) มี พระราชเหตุภัยระฤกถึง.

คิ้ว พระขนง, พระภมู.

คี่ กตาก (ถดคำคี่ออกเดี่ยว เต็มคำ โรค แทน)	โรค กตาก
คี่ เก็ดอน (ถดคำคี่ออกเดี่ยว เต็มคำ โรคแทน)	โรค เก็ดอน
คี่ เรอน (ถดคำคี่ออกเดี่ยว เต็มคำ โรคแทน)	โรค เรอน
ไค	พระเมโท
เครา	พระ ทาธิกะ
คำแกชช็อง	กระแถ่ พระราชปฏิบัติ
คำถาม (พระเจ้าแผ่นดิน)	พระ ราชปจณา
คำพูด (พระเจ้าแผ่นดิน)	พระราชดำรัส, พระราชกระแถ่
คำพูด (เจ้า นาย)	รับ ตั้ง
คำตั้ง (พระเจ้าแผ่นดิน)	พระบรม ราชโองการ
คำตั้ง (พระอรรมคมเหษี)	พระราชเสาวนีย์
คำสอน (พระเจ้าแผ่นดิน)	พระบรมรา ไซวาท
เครื่องตาด (คือ ที่นอน)	พระบรมจรูรณ์
เครื่องหอม	พระสุคนธ์, พระถ้ำอาง

หมวด (ง)

เงา

พระฉายา

หมวด (จ)

จดหมาย (พระเจ้าแผ่นดิน) พระราชหัตถ์เดชา

จดหมาย (เจ้านาย) ฑาย พระหัตถ์

จยกหมาก พระ มังดี

จอนหุ พระกรรเจียก

จรงอยบัว พระอังกฎ

จาม พระมีณาสะ

จุก พระโมดี, พระเมาด์

จุมก พระนาถา, พระนาถิก

เจ็ด อย่าง เจ็ด ประการ

เจ็ด โยชน์ ดองพัน แปด ร้อย เดิน

เจ็บ ทรง พระประชวร, ประชวร

หมวด (ช)

ช่อง จุมก ช่อง พระ นาถิก

ช่องหุ พระโสทร, ช่องพระกรรณ

ช้อน	นดอง พระหัตถ์
ข้าง แม่ แปรง	ข้าง แม่หนัก
ข้างคู่ตอ (ข้างพาดย ที่ไม่มี งา)	ข้าง นรการ
ข้างต่องค์	ข้างต่องเข็ช
ชิมเครื่อง ของกิน	เทียบเครื่อง

หมวด (ข)

ช่นเท้า	พระปราชญ์
ช่อม	นดอง พระหัตถ์ ช่อม

หมวด (ค)

ดอกคี่เหล็ก (ดคคี่ออกเดี่ยว)	ดอก เหล็ก
ดอก ล้อ้น ชู้	ดอก ช่อน กัดัน
ดอก นมแมว	ดอก ถัน วิดา
ดอก ยี่หุบ	ดอก มณฑา ชาว
ดอก ต้นทม (ดคดอกออกเดี่ยว)	ต้นทม
ดอก สัตติ	ดอก ขจร
ดวง ตา	พระนคร, พระไยชนะ,
	พระจักขุ.

ดวง หน้า

ด้

เดิน (พระเจ้าแผ่นดิน)

พระภักตร์

พระบิตตะ

พระราชดำเนิน (แต่ใช้

แทน คำว่า “ไป” เช่น

เสด็จ พระราชดำเนิน ด้วย

กระบวน รถ กระบวน เว็

ทางสถิตยารคทางชลมารค

เป็นต้นเสด็จ พระราชดำเนิน

ที่^๕ ทางลาดพระมถาดผ้าเวียน

เสด็จ พระราช ดำเนิน โดย

ทาง ลาดพระบาท)

เดิน (เจ้านาย)

ทรง พระดำเนิน

หมวด (ต)

คัน ขา

คัน แขน (มี เศวต แบ่ง ตง แคคัน

แขน ลงไป ถึง ข้อศอก)

คัน ตำแย

พระอร

พระพาทา, พระพาทุ-

คัน ฉเนก คุณ

คัน ทองกวาว	คัน ปาริกชาติ
คัน ทอง หาดาง	คัน ปาริกชาติ
คัน พุงดอ	คัน หนาม รอบ ไร่
คัน ถัน (ถันไก่)	มุด พระชิงหา
ตะเกียบ	ฉดอง พระหัตถ์ ตะเกียบ
ตะโพก	พระไฉน
ตัก	พระเพटा
คัตจุก	ไต้กั้นต์, คักกั้นต์.
คัตจุก	เกษา กั้นต์ (หม่อม เจ้า)
คัตฉม (พระเจ้า แผ่นดิน)	ทรง เครื่องใหญ่
คัตฉม (เจ้านาย)	ทรง เครื่อง
คัตฉิน (พระเจ้า แผ่นดิน)	พระบรม ราชวินิจฉัย
คัตฉิน (เจ้านาย)	พระวินิจฉัย
คัตบ เพ็ชร	พระรัตนกรัณฑ์
คัง ของกิน	คัง เครื่อง
คา (พ่อ ของ แม่)	พระไอยกา
คา ตุ่ม	พระโคปุระกะ

คาทวด (พ่อ ของตา) พระ เปตามไหยกา
 (แต่ มักใช้ รวม เป็น
 “พระไปยกา” ทั้ง บั ทวด
 แด คาทวด)

คาทวด (พ่อ ของยาย) พระ มาตามไหยกา
 (แต่ มักใช้ รวม เป็น
 “พระไปยกา” ทั้ง บั ทวด
 แด คาทวด)

ตา พระ ราชดิญจกร

ตาย (พระเจ้า แผ่นดิน แด ลักรรคคต

พระราชวงษ์ ชั้น สูง)

ตาย (ด้ง หน้า แด พระ ทิวงคต

ราชวงษ์ ชั้น สูง)

ตาย (เจ้า นาย ต่ามัญญ แด ดัน พระชนม์

ตัมเต็จ พระสังฆราช)

ตาย (หม่อม เจ้า)

ตันชัพักไชย,

ถึงชัพักไชย.

ตาย (เจ้าประเทศราช ดัมเค็จเจ้าพระยา แต่ เจ้าคุณราชินิกุล)	ถึง แก่ พินาโดย
ตาย (เจ้า พระยา)	ถึง แก่ อสังญกรรม
ตาย (พระยา)	ถึง แก่ อนิจกรรม
ตาย (หม่อมราชวงศ์แต่ ขุนนาง ตั้งแต่ พระ ดงมา ถึง พตเรือ่น)	ถึง แก่ กรรม
ตาย (ไพร่)	ตาย
ตาย (สัตว์ใหญ่ ๆ เช่น ช้าง ม้า เปน ต้น)	ดัม
ตาย (พระสงฆ์-ด้ามเนร)	ถึง แก่ มรณภาพ
ตุ้มหู	พระกฤษทต
แตงโม	ผล อุตติ
แตง คั่ว (พระเจ้าแผ่นดิน)	ทรง เครื่อง
แตง คั่ว (เจ้านาย)	แตง พระองค์
แตงหนังสือ (พระเจ้าแผ่นดิน)	พระราชนิพนธ์
แตงหนังสือ (เจ้านาย)	ทรงนิพนธ์
โต๊ะ (ดำรับกับ เจ้าของกิน)	พระสุพรรณภาชน์

เต้า

จิตรจุต

เตียง

พระแท่น

เตียง นอน

พระแท่น บรรทม

หมวด (ถ)

ถัง ออก

ถัง เพาะ

ถาด หน้ารับ

ถาด พระตุ้ชารต

ถุง เท้า

ถุง พระบาท

เถา คุตหมุ คุตหมา

เถา กระพังโหม

เถาหมามุ้ย (ถดหมาออกเดี่ยว)

เถามุ้ย

เถาหัวดิง

เถาคู้ระษะจวนร

หมวด (ท)

ท้อง

พระอุทร (มี ท้อง, มี ครอบ
หรือ ทรง พระครรรภ์)

ทักทาย ปราไต้ (พระเจ้า แผ่นดิน)

พระราชปฏิ ดันฐาร

ทา เครื่อง หอม

ทรง พระศกนธ์,

ทรง พระดำอาง.

ที่ นอน

พระ ยี่งู

ทีนอน (เจ้านาย)	พระที
ทีนึ่ง ทับ	พระทีนึ่ง
ที สำหรับ นึ่ง	พระราชอาศน์
โทรเดช (พระเจ้าแผ่นดิน)	พระราชโทรเดช
โทรเดช (เจ้านาย)	พระโทรเดช
เท่ากระดูก	พระอังคาร
เท้า	พระบาท

หมวด (น)

นม	พระฉน์. พระเต้า
น่อง	หตัง พระขงฆ์
น่องชาย	พระอนุชา. พระฉนิษฐา
น่องสาว	พระฉนิษฐภคินี
นึ่ง	ประทับ
น้ำ (น่องชาย ของแม่)	พระมาตุลา (บาฬี เปน "มาตุจฉา")
น้ำ (น่องสาว ของแม่)	พระมาตุจฉา
นวกั๊ย	พระกนิษฐา

นอ กตาง

พระ มัชฌิมา

นอ ชี

พระคัมภีร์

นอ นาง

พระอนามิกา

นอ มีธ

พระ องคุด์

นากิน

พระ สุธารต

นาช่า

พระ สุธารต ชา

นาคา

น้า พระเนตว, พระอัสถ

นาก

มต พระ นาดัก

นากาย

พระเขตะ

นอ

พระ มังษา

หมวด (บ)

บวม

ไต่ทะ, ไต่ทะ

บาง ชีทหน

บาง ชีโพ้น

บาง ชีร้า

บาง นางร้า

บ่า

พระอั้งษา

บุหรี (เช่น บุหรี ไบ ของ ถอน) พระโอสถ มวน

หมวด (ป)

ปอด	พระปับผาสะ
ปัดสำราญ	พระ บังคนเบา
ปาก	พระ โอบุธ
ปลายแขน (มีเขตรแบ่งคั้งแต่ ศอกลงไปถึงข้อมือ)	พระกร
ปลาร้อน	ปลาทิ้ง สด
ปลาร้า	ปลาทิ้ง ฉะ
ปลาตีนหมา	ปลาตีนสุนัข
ปลาตลก	ปลาใบไม้
ปลาไหล	ปลายาว
ป้า (พี่สาวของพ่อ)	พระบิณฑุณา (บาที่ เปน “บิณฑุณี”)
ป้า (พี่สาวของแม่)	พระมาตุณฑา (บาที่ เปน “มาตุณฑา”)
ปิ่น	จุฑามณี
ปลิง	ขัณฑ์
ปู ที่ นอน	ถาด พระที่

บุ๋ (พ่อ ของพ่อ)

พระโยยกา

บุ๋ ทวด (พ่อ ของบุ๋)

พระเปตตามไหยกา

(แต่ มักใช้ รวม เป็น
“พระไปยกา” ทั้ง บุ๋ ทวด
แถตาทวด)

บุ๋ ทวด (พ่อ ของย่า)

พระมาตามไหยกา

(แต่ มักใช้ รวม เป็น
“พระไปยกา” ทั้ง บุ๋ ทวด
แถตาทวด)

เปต

พระอั้งริง, พระอู่

แปด คิ้ว

แปด คั่น

ไป

ไป (พระเจ้าแผ่นดิน)

ไป เทียว

ไปนอน (พระเจ้าแผ่นดิน)

สี่ คิ้ว
สี่ คั่น
สี่ คิ้ว
สี่ คั่น

สี่ คิ้ว พระราชดำเนิน

สี่ คั่น ปรพาศ

สี่ คิ้ว เข้าที่ พระบรรณ

หมวด (ผ)

ผม	พระเกษยา, พระเกษ, พระศก
ผผ	พระล้ามี, พระภัก์ดา
ผก กระจาด	ผก ร ้นอน
ผกตบ	ผกดำมหาด
ผก บั้ง	ผก ทอดยอด
ผกปอด	ผก บับผาด
ผกปลาด	ผกไผ่, ผกให้
ผกอริน	ผก นางริน
ผา เช็ดตัว	ชั้น พระองค์
ผาเช็ดหน้า	ชั้น พระภัก์ตร
ผาด้าย	พระกับปาดักพัตร
ผานั่ง	พระภุษา
ผาโพก	พระเวฐิตะ
ผาโยมะเตือ	พระอุทุมพรพัตร
ผา รันแดง	พระรคัมพด
ผา ตำน	พระกัมพด
ผาใหม่	พระโกไสยพัตร

ผ้าห่ม (ธรรมดา)	ทรงส์พัก
ผ้าห่ม นอน	คตุม บรรวรม
ผ้าอาบ	พระภูษาชบุตัง
ผิวหนึ่ง	พระฉวี
ผิวหน้า	พระวาชี่

หมวด (ฉ)

ผืน	ทรง พระตบีน
ผ้าเท้า	ผ้า พระบาท
ผ้ามือ	ผ้า พระหัตถ์
ผืน (เช่นคำว่า “ประชวรพระ ยอดเจ็บเป็นผืน” เป็นต้น)	พระยอด
ผืน	พระบีตะกะ

หมวด (พ)

พ้อ	พระชนก, พระบิดร, พระบิดา
พ้อ ตา	พระตัสตัสระ
พ้อผัว	พระตัสตัสระ
พาน หมากร	พาน พระศรี

พาน หมาย (เจ้านาย)

พาน หมาย เด่วย

พีช่าย

พระเชษฐา, พระเชษฐภคินี

พีธาว

พระเชษฐภคินี

หมวด (พ)

พัน

พระทนต์

พักทอง

พ กเหล็ก

หมวด (ม)

มะเขือ กระทำแพะ

มะเขือ เผา

ม่าน

พระวิสูตร, พระศูตกร

ม้า ตองคัว

ม้า ตองม้า

มัต โคน

พระแสง กรรบิ

มัต หมาย

พระแสง กรรบิ

มั่ง

พระศูตกร, พระวิสูตร

มื่อ

พระหัตถ์

แมว

ฉิดา

แม

พระชนนี, พระ มารดร,

พระ มารดา

แม่ ผัว	พระดัสดี
แม่ ยาย	พระดัสดี
ไม้ เกาหลัง	ฉดองโต, นารายณ์หัตถ์
ไม้ เท้า	ธาร พระกร
ไม้ ฉา	ธาร พระกร
เมีย	พระมเหสี, พระชายา

หมวด (ย)

ยา แก้ว โรค	พระโสดก
ยา ถ้าย	พระโสดก ประจุ
ยา ตูบ	พระโสดกเดิน
ยาย (แม่ ของ แม่)	พระไวยิกา, พระไวยัก
ยาย ทวด (แม่ ของ ตา)	พระเปตตามไหยิกา (แต่ มักใช้ รวม เป็น “พระไวยิกา” ทั้ง ยา ทวด แต่ ยาย ทวด)
ยาย ทวด (แม่ ของ ยาย)	พระมาตามไหยิกา (แต่ มักใช้ รวม เป็น “พระไวยิกา” ทั้ง ยา ทวด แต่ ยาย ทวด)

ย่า (แม่ของพ่อ)

ย่า ทวด (แม่ของปู่)

ย่า ทวด (แม่ของย่า)

พระไอยิกา, พระไอยกี

พระเปตตามไยิกา

(แต่ มัก ใช้ รวม เป็น

“พระไยิกา” ทั้ง ย่า ทวด

แต่ ยาย ทวด)

พระมาตา มไยิกา

(แต่ มัก ใช้ รวม เป็น

“พระไยิกา” ทั้ง ย่า ทวด

แต่ ยายทวด)

หมวด (ร)

รองเท้า

รองเท้า (เจ้านาย)

ร้องไห้

รักแร้

ราก

เรือ

ไร่จุก

รดอง พระบาท

รอง พระบาท

ทรง พระกรรแต่ง

พระกัจฉะ, ห่วงพระพาหา

ทรง พระอาเจียน

ทรง พระอุเททะ,

ทรงพระ อุเหตุ

พระจุไร

โฉม	โร พระ เกษา
โร พัน	โร พระ ทนต์
เรือนหนึ่งตั้ง	ทรง พระ อักษร
เรือน	ทรง เต่า เรือน, ทรง คู้ กษา

หมวด (ด)

ตม (เช่น คำว่า “ประจวบ ภาโย, วาตา
พระวาโย, เจ็บ เปน ตม”
เป็น ต้น)

ต่าง เท้า	ชำระ พระบาท
ต่าง มือ	ชำระ พระหัตถ์
ต่าง หน้า	ล้าง พระภักตร์
ต้น	พระชิวหา
ตุ (พี่ ชาย ของ พ่อ)	พระบิดา (บ้าง เป็น “ บิดุโด ”)
ตุ (พี่ ชาย ของ แม่)	พระมาตุตา (บ้าง เป็น “ มาตุโด ”)

ตุง (ใช้ เรียก ตุงไม้ท่งปวง) ผด

ตุงเขย

พระขำ มาตา

ตุง คันทะ

พระ อังคะ

ตุง คีกา

ผด มุดกา

ตุง ชาย

พระ โธรส, พระ ราชบุตร

ตุง คตังปดิง

ผด มุดตะมิ่ง

ตุง ตะไก

พระ ถิ่นเจ้า

ตุง ดาว

พระธิดา, พระราชบุตร

ตุง อื่น

ผด นางนุ

เดบ

พระ นขา

เด็อด

พระโตหิต

เด็อด (หมิง มีตุ)

พระอุดบ

หมวด (๖)

วัว

โค

วัว นตา

ผดอง พระเนตร

หมวด (๗)

สองบาท

กิ่ง คำตั้ง

สร้อย อ่อน

พระเกษร

สระผมใน พืช

สร้าง พระกระยา ต่พาน

ดิว

พระตะดำ

สี่ข้าง

พระปรัก

สี่หน

สี่ ครง

สี่คือ

พระ นาง

เส็ดด

พระเต็มหะ

เสียงกระแอม

พระฉิปปัสก โท

เสียงโฮ

พระ กาศะ สักโท

หือ

ฉดอง พระองค์

เดื่อ

หมวด (ท)

หมอง

พระบุพโพ

หมวก

พระมัสต์

หมอบ คัลเขย

หมอบ ผดุง ไชวภ

หมอบ ทนุ

พระเขนย

หมอบ ฮา

พระ ขนน

หมอบก

พระ มาตา

หม้อน้ำ	พระเต้า, พระตะพาน
หม้อน้ำ ครอบ	พระเต้า ทักษิ โณทก
หิว (พระเจ้าแผ่นดิน)	พระเจ้า
หิว	พระเคี้ยว
หิวใจ	พระหทัย, พระกมด
หิว แม่ มี้อ	พระอังกูร
หิวเวระ	ทรง พระสรวด
หลัง	พระปฤษฎางค์, พระขนอง
หลังคา	หลัง พระเนตร
หลังเท้า	หลัง พระบาท
หมา	สุนัข
หมา	พระศิว
หตาม (ตุ๊ก ตี หรือ ตุ๊กน้อย)	พระภาคินัย (บาที่เป็น "ภาวิเนชย์")
หตาม (ตุ๊ก ขอม ตุ๊ก)	พระนิตดา
หน้าผาก	พระนาค
หีบ หมา (พระเจ้าแผ่นดิน)	หีบ พระศิว, พระด้อม
หีบ หมา (เจ้า นวน)	หีบ หมา เสวย

หิว (พระต่าง เสด็จนิยด พระต่าง
 หิวเสด็จนิยด พระต่าง
 วงเดือน หิววง เดือน)

หิว	พระกรรม
หม	ตุ๊ก
เหตุน (หลาน ของ ตุ๊ก)	พระป นัดดา
เหตโคน	เหต ปตวก
แหนบ	พระแสง กัดตั้ง
แหวน	พระรามรงค์
ไผ่ประรำ	พระ ราก ขวั้น
ไห้ (พระเจ้าแผ่นดิน)	พระ ราชทาน
ไห้ (เจ้า นาย)	ประทาน
เหต้ำ	น้ำ คื่นท์
เหงอ	พระเตโต

หมวด (ข)

ชก	พระอุระ, พระทรร
องค์ กัดบ	พระคยหกาน
ชอกตุก (ดำหวิบัดคั้ ทังปวง)	ชกตุก

ออกตุก (สำหรับเจ้านาย)	ประสูต
ออกตุก (สำหรับคนสามัญ)	คตอกบุตร
อาบน้	ตรงน้ำ (ตรงน้ำในพิธีเรียก ตรงมูธาภิเศก)
อาว (น้องชายของพ่อ)	พระอาว (บ้างก็ เป็น " บิดจได ")
อาว (น้องสาวของพ่อ)	พระบิดจดา
อานหนึ่งตือ	ทรง พระอักษ
อเตง	นางเตง
อจวระ	พระบงคนหนัก
เออ	พระกฤษฏ, บัน พระองค์
เอ	ทรง พระกรรณะ, ทรง พระกาณะ

หอประวัตินิตยสาร

มหาวิทยาลัยมหิดล